

1. Σχηματισμός-παραγωγή
λέξεων (απλές και σύνθετες)Απλές
λέξεις

Μια λέξη είναι απλή όταν αποτελείται από:

- το λεκτικό μόρφημα (θέμα) και
- το γραμματικό μόρφημα (παραγωγική κατάληξη ή επίθημα).

Παραδείγματα: λόγ-ος, κοινων-ία, εργάζ-ομαι, αρμον-ικός.

Ομόρριζες
λέξεις

Ρίζα καλείται η βασική/ριζική σημασία μιας λέξης. Ομόρριζες λέγονται οι λέξεις που έχουν την ίδια ρίζα.

Παραδείγματα: μαθητής - μάθηση, γένος - γενικός.

Παράγωγες
λέξεις

Παράγωγες είναι οι λέξεις που σχηματίστηκαν όχι από τη ρίζα, αλλά από το θέμα ενός ρήματος ή ονόματος με την προσθήκη κατάληξης.

Τα ρήματα παράγονται από:
ρήματα, π.χ. φέγγω > φεγγίζω,
ουσιαστικά, π.χ. αρχή > αρχίζω
επιρρήματα, π.χ. συχνά > συχνάζω

Τα επίθετα παράγονται από:
ρήματα, π.χ. παράγω > παραγωγικός
ουσιαστικά, π.χ. τρόμος > τρομερός
επίθετα, π.χ. νόστιμος > νοστιμούλης
επιρρήματα, π.χ. άλλοτε > αλλοτινός

Τα επιρρήματα παράγονται από:
επίθετα, π.χ. άμεσος > αμέσως
αντωνυμίες, π.χ. άλλος > αλλού
μετοχές, π.χ. εσπευσμένος > εσπευσμένα
επιρρήματα, π.χ. εκεί > εκείθε

Τα ουσιαστικά παράγονται από:
ρήματα, π.χ. γράφω > γραφείο
ουσιαστικά, π.χ. βροχή > βροχούλα
επίθετα, π.χ. έξυπνος > έξυπνάδα

Οικογένεια λέξεων

Το σύνολο των λέξεων που παράγονται από μια αρχική ρίζα σχηματίζουν μια **οικογένεια**.
 Παράδειγμα: κλήρος, κληρώνω, κληρωτός, κληροδοτήμα, κληρούχος, κληρονομιά κ.λπ.

Σύνθετες λέξεις

Οι σύνθετες λέξεις αποτελούνται από περισσότερα συστατικά στοιχεία τα οποία λέγονται συνθετικά μέρη.

Το πρώτο συνθετικό μπορεί να είναι:

- ουσιαστικό
- επίθετο
- αριθμητικό
- ρήμα
- επίρρημα
- πρόθημα

Το δεύτερο συνθετικό μπορεί να είναι:

- ουσιαστικό
- επίθετο
- ρήμα
- μετοχή
- επίρρημα

Προθήματα ή αχώριστα μόρια

Τα προθήματα ή αχώριστα μόρια είναι λέξεις μονοσύλλαβες ή δισύλλαβες που δεν χρησιμοποιούνται μόνες τους. Οι περισσότερες από αυτές προέρχονται από προθέσεις ή από άκλιτες λέξεις της αρχαίας ελληνικής.

Ορισμένα από τα πιο συνηθισμένα αχώριστα μόρια είναι τα εξής:

- **α-** (**αν-**, **ανα-**) = «χωρίς», π.χ. αδύνατος (α+δυνατός), ανάγωγος (α+αγωγή), άμορφος (α+μορφή)
- **αιι-** = «πάντα», π.χ. αεικίνητος (αεί+κινούμαι)
- **αμφι-** = «και από τις δυο πλευρές», π.χ. αμφιταλαντεύομαι (αμφί+ταλαντεύομαι), αμφίπλευρος (αμφί+πλευρά), αμφίβιος (αμφί+βίος)
- **ανα-** (**αν-**) = «επάνω», «πάλι», «πίσω», π.χ. ανακάλυψη (ανά+κάλυψη), ανάπλαση (ανά+πλάθω)
- **αντι-** (**αντ-**, **ανθ-**) = «το αντίθετο», π.χ. αντιαθλητικός, ή «ότι κάτι κινείται προς την αντίθετη κατεύθυνση», π.χ. αντιμέτωπος, «αναπλήρωση», π.χ. αντιβασιλέας, «ομοιότητα», π.χ. αντίτυπο, «αντίδραση», π.χ. αντιδιαδήλωση, «ισοδύναμη αξία», π.χ. αντίξιος, «ανταπόδοση», π.χ. ανταποκρίνομαι, «καταπολέμηση, προφύλαξη», π.χ. αντικαταθλιπτικό, «τον αντίπαλο», π.χ. ανθέλληνες
- **απο-** (**απ-**, **αφ-**) = «απομάκρυνση», «αφαίρεση», «χρόνος» κ.λπ., π.χ. απομεσήμερο (από+μεσημέρι), αποδυνάμωση (από+δύναμη), αποδοτικός (από+δίδω)
- **αρχι-** = «πρώτος», «ανώτερος», π.χ. αρχιμάστορας, αρχισυντάκτης
- **δια-** (**δι-**) = «ανάμεσα», «παντού» κ.λπ., π.χ. διάπλους (διά+πλους), διέξοδος (διά+έξοδος)
- **δικο-** = «μοιρασμένος στα δύο», π.χ. δικόνοια (δικο+νους), διχογνωμία (δικο+γνώμη)
- **δυσ-** = «το δύσκολο», «το κακό», π.χ. δυσανάγνωστος (δυσ+ανά+γνώση)
- **εισ-** = «κίνηση προς τα μέσα», π.χ. εισβολή (εις+βάλλω), εισήγηση (εις+ηγούμαι), είσοδος (εις+οδός)
- **εκ-** (**εξ-**) = «έξω», π.χ. εκδήλωση (εκ+δήλωση), έκφραση (εκ+φράση), εξιστορώ (εκ+ιστορώ)
- **εν-** (**εμ-**, **εγ-**) = «μέσα», π.χ. εμμονή (εν+μένω), ενοχή (εν+έχω)
- **ενδο-** = «στο εσωτερικό», π.χ. ενδοεπικοινωνία (ενδο+επί+κοινωνία), ενδοκρατικός (ενδο+κράτος)

- **επί- (επ-, εφ-)** = «επάνω» κ.λπ., π.χ. επίγειος (επί+γη), επιβίβαση (επί+βιβάζω), επέκταση (επί+έκταση), έφιππος (επί+ίππος)
- **ευ-** = «το ωραίο», «το εύκολο», π.χ. ευανάγνωστο (ευ+ανά+γνώση), ευφορία (ευ+φέρω), ευδιάκριτος (ευ+διά+κρίνω), ευτυχία (ευ+τύχη)
- **ημι-** = «μισός», π.χ. ημικύκλιο (ημι+κύκλος), ημίμετρα (ημι+μέτρο)
- **κατα- (κατ-, καθ-)** = «κάτω», «εναντίον», «υπερβολή» κ.λπ., π.χ. κατακράτηση (κατά+κρατώ), καταδίωξη (κατά+διώκω), καταβάλλω (κατά+βάλλω), καταγοπτεύω (κατά+γοπτεύω)
- **μετα- (μετ-, μεθ-)** = «χρονική ακολουθία», π.χ. μεταμοντερνισμός (μετά+μοντέρνος), μεθεόρτια (μετά+εορτή), «μετάβαση σε κάτι νέο», π.χ. μεταλαμπάδευση (μετά+λαμπαδεύω), μεταβιβάζω (μετά+βιβάζω), «μαζί», π.χ. μέθεξη (μετά+έχω = ταύτιση), κ.λπ., π.χ. μετατοπίζω (μετά+τόπος), μεταίχιμιο (μετά+αιχμή), μεθοδεύω (μετά+οδός)
- **ξε- (και ξ- πριν από φωνήεν)** = «έξω», π.χ. ξεσπιτώνω (ξε+σπιτώνω), ξεφεύγω (ξε+φεύγω)
- **ομο-** = «ίδιος», π.χ. ομοούσιος (ομο+ουσία), ομοεθνής (ομο+έθνος)
- **παν- (παγ-)** = «πέρα πολύ», π.χ. πανσέληνος (παν+σελήνη), παγκόσμιος (παν+κόσμος), πανδαιμόνιο (παν+δαίμων)
- **παρα- (παρ-)** = «κοντά», «ενώπιον», «εναντίον», π.χ. παρελαύνω (παρα+ελαύνω), παραπλέω (παρα+πλέω), παραβάτης (παρα+βαίνω), παρανομάω (παρα+νόμος)
- **περι-** = «γύρω από» ή «πέρα πολύ», π.χ. περικλείω (περί+κλείω), περιχαρής (περί+χαίρω), περιζήτητος (περί+ζητώ), περίμετρος (περί+μέτρο)
- **πλην-** = «παράλειψη», π.χ. πλημμέλημα, πλημμελώς
- **προ-** = «πριν από», π.χ. προνοώ (προ+νοώ), προσχεδιάζω (προ+σχεδιάζω), προβλέπω (προ+βλέπω)
- **προσ-** = «επίταση της σημασίας του β´ συνθετικού», π.χ. προσάυξηση (προς+αυξάνω), «κατεύθυνση», π.χ. προσγείωση (προς+γειώνω), προσθαλάσσωση (προς+θαλασσώνω), προσκομίζω (προς+κομίζω)
- **συν- (συγ-, συλ-, συμ-, συρ-, συσ-, συ-)** = «μαζί», π.χ. συνεργασία (συν+εργασία), συγκομιδή (συν+κομιδή), συρρέω (συν+ρέω), συσώρευση (συν+σωρεύω), σύλληψη (συν+λαμβάνω), συνεύρεση (συν+ευρίσκω), συμμαθητής (συν+μαθητής)
- **τηλε-** = «μακριά», π.χ. τηλεσκόπιο (τηλε+σκοπώ), τηλεγράφημα (τηλε+γράφω), τηλεπικοινωνίες (τηλε+επί+κοινωνία)
- **τριχο-** = «μοιρασμένος στα τρία», π.χ. τριχοτόμηση (τριχο+τέμνω)
- **υπερ-** = «πάνω από» ή «πέρα πολύ», π.χ. υπέρογκο (υπέρ+όγκος), υπεροπλία (υπέρ+όπλα), υπέρβαρος (υπέρ+βάρος)
- **υπο- (υπ-, υφ-)** = «κάτω», π.χ. υπόγειο (υπό+γη), υποβιβάζω (υπό+βιβάζω), υφαρπαγή (υπό+αρπαγή)

Σημείωση: Η γνώση της σημασίας των προθημάτων είναι καταλυτική όχι μόνο για τη δυνατότητα σχηματισμού σύνθετων λέξεων αλλά και για την κατανόηση των λόγων λέξεων του κειμένου.

Παραγωγή απλών λέξεων θέμα & παραγωγικές καταλήξεις για					
Θέμα	Ρήματα	Ουσιαστικά	Επίθετα	Επιρρήματα	
	-ω -εύω -ίζω -ώνω -αίνω	-α, -η -ι, -ιο -ιά, -ία -ειά, -εία -είο -τήρας -τηρι -τήριο -της -έας -ιας -μος	-η -σιμο -μα -δι -ητό -ούρα -ώνας -άριος -άρης -οσύνη -ύτητα -ότητα	-τός, -τέος -ικός -ερός -ικός -άρης -άτιος -ένιος -ινος -ακός -ιος -είος -αίος	-α -ως

Παραγωγή σύνθετων λέξεων προθήματα ή άλλη λέξη + θέμα + παραγωγική κατάληξη για						
Προθήματα	Άλλες λέξεις	Θέμα	Ρήματα	Ουσιαστικά	Επίθετα	Επιρρήματα
ξε- α- συν- δια- απο- προ- αμφι- αι- υπο- περι- εκ- εισ- τηλε- αρχι- προσ- κατα- μετα- αντι-	εν- εκ-, εξ- υπερ- πλην- μειον- ημι- ομο- δυσ-	ουσιαστικό επίθετο αριθμητικό ρήμα επιρρημα	-ω -εύω -ίζω -ώνω -αίνω	-α, -η -ι, -ιο -είο -τήρας -τηρι -τήριο -ιά, -ία -ειά, -εία -της -έας -ιας -μος -η -σιμο -μα -δι -ητό -ούρα -ώνας -άριος	-άρης -οσύνη -ύτητα -ότητα -άτιος -ένιος -ινος -ακός -ιος -είος -αίος -λός -ινος -τήριος	-α -ως

Εφαρμογή: θέμα γραφ-

Παραγωγή απλών λέξεων				Σύνθεση λέξεων			
θέμα	καταλήξεις >	ομόρριζα	παράγωγα	πρόθημα ή άλλη λέξη	θέμα	καταλήξεις >	σύνθετες λέξεις
γραφ-	-ω	Γράφω	Γράφημα	συν	γραφ-	-μα	Σύγγραμμα
	-η	Γραφή		διά		-μα	Διάγραμμα
	-ημα	Γράμμα		από		-η	Απογραφή
	-μα			προ		-η	Προγραφή
	-έας	Γραφείο Γραφείας Γραφιάς Γράψιμο Γραπτός Γραφικός	Γραμματέας Γραμματεία	υπό		-η	Υπογραφή
	-εία			περί		-η	Περιγραφή
	-είο			τηλε		-ημα	Τηλεγράφημα
	-έας			ξε		-ω	Ξεγράφω
	-ιας			προς		-ω	Προσγράφω
	-μο			κατά		-ω	Καταγράφω
	-τος	μετά	-η	Μεταγραφή			
	-ικός	αντί	-η	Αντιγραφή			
	-ότιπα	εν	-η	Εγγραφή			
	-α	καρδιά	-ημα	Καρδιογράφημα			
-ως	υπέρηχος	-ημα	Υπερηχογράφημα				
	εγκέφαλος	-ημα	Εγκεφαλογράφημα				
	τομή	-ος	Τομογράφος				
	λέγω	-ος	Γραφολόγος				
		Γραφικότητα					

Ερώτηση 1

Χειραγώνηση, διαβολή, αντίθεση, εγκλεισμός: να αναλύσετε τις λέξεις στα συνθετικά τους μέρη.

Απάντηση 1

Χειραγώνηση < χειρ + άγω
 Διαβολή < διά + βάλλω
 Αντίθεση < αντί + τίθημι
 Εγκλεισμός < εν + κλείω

Ερώτηση 2

Να γράψετε 2 λέξεις (απλή και σύνθετη) ομόρριζες ή παράγωγες με τα ρήματα: ορθώνω, δίνω, βάλλω, έχω, λαμβάνω.

Απάντηση 2

Ορθώνω: ανόρθωση, όρθιος.
 Δίνω: ανένδοτος, δόση.
 Βάλλω: βλήμα, αποβολή.
 Έχω: αποχή, σχέση.
 Λαμβάνω: λήψη, απολαβή.

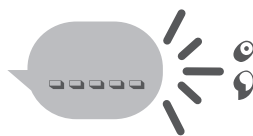
Ερώτηση 3

Ψυχαγωγία, τεχνοτροπίες: να σχηματίσετε τέσσερις νέες σύνθετες λέξεις χρησιμοποιώντας για καθεμιά από ένα (διαφορετικό κάθε φορά) συνθετικό των παραπάνω λέξεων. [Πανελλήνιες 2001]

Απάντηση 3

Ψυχαγωγία (< ψυχή+άγω) = ψυχολογία, διαγωγή
 Τεχνοτροπίες (< τέχνη+τρόπος) = καλλιτέχνης, τροπολογία

2. Συνώνυμα - αντώνυμα

Συνώνυμα

Είναι οι λέξεις που, ενώ συνήθως διαφέρουν φθογγολογικά μεταξύ τους, έχουν εντούτοις την ίδια περίπου σημασία, π.χ. σπκώνω, εγείρω, ορθώνω, υψώνω.

Επισήμανση

A. Ελέγχουμε αν η εκφώνηση ζητά να γράψουμε λέξεις που αντικαθιστούν τις λέξεις του κειμένου ή αν ζητά απλώς συνώνυμες λέξεις.

1. Αν ζητούνται λέξεις που να αντικαθιστούν τις λέξεις του κειμένου, πρέπει να επιλέξουμε το συνώνυμο με γνώμονα τη σημασία που έχει η λέξη στο κείμενο.
2. Αν ζητούνται απλώς συνώνυμες λέξεις, μπορούμε να επιλέξουμε κάποια συνώνυμη λέξη χωρίς τη δέσμευση της σημασίας που έχει η δοθείσα λέξη του κειμένου.

B. Οι λέξεις που θα επιλέξουμε πρέπει να συμφωνούν ως προς το πρόσωπο και τον αριθμό σε περίπτωση ρήματος, ως προς την πτώση και τον αριθμό σε περίπτωση ονόματος.

Γ. Προσπαθούμε να αποφεύγουμε ομόρριζα συνώνυμα με τις δοθείσες λέξεις.

Ερώτηση

Να γράψετε ένα συνώνυμο για καθεμιά από τις πιο κάτω λέξεις του κειμένου: πραγματοποιούν, ευλύγιστα, ακαλλιέργητη, αφιλόκερδες, γυμνάσεις. [Πανελλήνιες 2005]

Απάντηση

πραγματοποιούν:	επιτυχάνουν
ευλύγιστα:	ευκίνητα
ακαλλιέργητη:	απαίδευτη
αφιλόκερδες:	ανιδιοτελείς
γυμνάσεις:	ασκείς

Αντώνυμα

Είναι οι λέξεις που εκφράζουν αντίθετες έννοιες, π.χ. μεγάλος ≠ μικρός, συχνά ≠ σπάνια.

Επισήμανση

Τα συνώνυμα ή τα αντώνυμα πρέπει να είναι μονολεκτικοί, όχι περιφραστικοί τύποι.

Ερώτηση

Να γράψετε ένα αντώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις: συμμετοχή, τοπική, ταχύτητα, αφθονία, υπευθυνότητα. [Πανελλήνιες 2000]

Απάντηση

συμμετοχή:	αποχή
τοπική:	παγκόσμια
ταχύτητα:	βραδύτητα
αφθονία:	έλλειψη
υπευθυνότητα:	ανευθυνότητα

3. Εντοπίζω λέξεις με συνυποδηλωτική σημασία και μεταιρέπω τη μεταφορά σε κυριολεξία και το αντίστροφο

Ερώτηση

Να εντοπίσετε στο κείμενο λέξεις με συνυποδηλωτική σημασία και να μετατρέψετε σε κυριολεξία τις μεταφορικές εκφράσεις.

Η μεγάλη αντοχή του πνευματικού δημιουργού γεννιέται και συντηρείται, κατά κύριο λόγο, από την ψυχή του. Η φλογερή αγάπη προς το έργο του και η πίστη η αδιάσειστη στον προορισμό αυτού του έργου είναι οι μεγάλες πηγές της δύναμής του. Αυτές δεν τον αφήνουν (και στην περίπτωση ακόμη της κλονισμένης υγείας) να λυγίσει. Ο άνθρωπος που αγαπάει και πιστεύει αυτό που κάνει, ζει όρθιος με την ψυχή του. Αυτή τον διατηρεί ακμαίο, νέο, δροσερό.

Απάντηση

α. Εντοπισμός

1. Η μεγάλη αντοχή του πνευματικού δημιουργού γεννιέται και συντηρείται, κατά κύριο λόγο, από την ψυχή του
2. Η φλογερή αγάπη προς το έργο του
3. είναι οι μεγάλες πηγές της δύναμής του.
4. κλονισμένης υγείας
5. να λυγίσει
6. ζει όρθιος
7. Αυτή τον διατηρεί ακμαίο, νέο, δροσερό.

β. Μετατροπή σε κυριολεξία

γεννιέται: δημιουργείται

φλογερή: ισχυρή

πηγές: αιτίες/λόγοι

κλονισμένης: κατεστραμμένης

λυγίσει: καμφθεί

όρθιος: αταλάντευτος

δροσερό: νεανικό

4. Σχηματίζω προτάσεις με λέξεις του κειμένου

Επισημάνσεις

1. Με αυτές τις ασκήσεις επιδιώκουμε να δείξουμε ότι γνωρίζουμε καλά τη σημασία των όρων/λέξεων. Αυτό αποδεικνύεται από την ικανότητά μας να τις εντάξουμε σε ένα κατάλληλο λεκτικό περιβάλλον. Επομένως, πρέπει:
 - οι προτάσεις που σχηματίζουμε να έχουν επαρκή ανάπτυξη
 - να φαίνεται με σαφήνεια η σημασία της λέξης.
2. Αν οι λέξεις είναι ρήματα σε α΄ πρόσωπο, ουσιαστικά και επίθετα σε ονομαστική πτώση, τότε προσαρμόζουμε τις λέξεις σύμφωνα με τις ανάγκες της σύνταξης, π.χ. πρωτόγονος: πρωτόγονοι άνθρωποι, επιθυμώ: σφοδρά επιθυμούσαν.
3. Αν οι λέξεις του κειμένου έχουν κυριολεκτική ή μεταφορική σημασία, είμαστε υποχρεωμένοι να τις χρησιμοποιήσουμε με την ίδια σημασία.

Ερώτηση

Να σχηματίσετε μία πρόταση με καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις των προτάσεων: **εύγλωττα, στοχασμός, δυσκίνητη, αναιρεείται, κίβδηλο**. [Επαναληπτικές 2004]

1. Θα συνεχίσει τον καθιερωμένο διάλογο του εκάστοτε παρόντος με το παρελθόν, θα αναγνωρίσει πως αυτό το παρελθόν περικλείει και εκφράζει **εύγλωττα** μίαν αξία απολύτως έγκυρη και αναγκαία για τη σημερινή πραγματικότητα ή θα το απορρίψει;
2. Κάθε μέρα που περνάει, το παρελθόν ως Ιστορία, ως Τέχνη, ως **στοχασμός**, ως αποκάλυψη του μυστηρίου μέσα μας και γύρω μας δεν μας λέει τίποτε.
3. Τριγυρνούμε σε μια πολιτεία που το παρελθόν την έχει ανυψώσει σε μνημείο κάλλους και Ιστορίας, και δε μένει ξύπνια μέσα μας παρά μια κοντόφθαλμη και **δυσκίνητη** περιέργεια ή, το χειρότερο, μια καταγέλαστη ματαιοδοξία πως βρισκόμαστε, πως γνωρίζουμε, πως σκεφτήκαμε τη φημισμένη αυτή πολιτεία.
4. Ο τρόπος ζωής που είχε το παρελθόν κληροδοτήσει από γενιά σε γενιά –τιμιότητα, ντροπή, αξιοπρέπεια και κοινωνική συνεργασία– κινδυνεύει και **αναιρεείται** καθημερινά από την πρακτική της εποχής μας.
5. Μας λένε ακόμη πως το παρελθόν αυτό ήταν **κίβδηλο** και πως πρέπει κάποτε, σε μίαν εποχή επαναστατική όπως η δική μας εποχή, να ανανεωθεί η ζωή αναβαπτιζόμενη σε αυτό που είναι αλήθεια.

Απάντηση

1. Οι προτεραιότητες μιας κοινωνίας εκφράζουν εύγλωττα, δηλαδή με σαφή τρόπο, το αξιακό σύστημα του πολιτισμού της.
2. Η μελέτη της αρχαιοελληνικής Γραμματείας συμβάλλει στην προσέγγιση του στοχασμού των αρχαίων Ελλήνων.
3. Η δυσκίνητη γραφειοκρατία που επικρατεί στο Δημόσιο ταλαιπωρεί τους πολίτες.
4. Ορισμένες φορές η εθνική νομοθεσία αναιρεείται από την ευρωπαϊκή, αφού η δεύτερη είναι δεσμευτική για τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
5. Οι υποσχέσεις του πρωθυπουργού της χώρας αποδείχθηκαν κίβδηλες, αφού δεν τηρήθηκαν οι προεκλογικές εξαγγελίες.

5. Αντικαθιστώ λέξεις του κειμένου ώστε να αλλάζει το ύφος (απο οικείο σε επίσημο και το αντίστροφο)

Ερώτηση 1

Οι ακόλουθες λέξεις και φράσεις χαρακτηρίζουν ένα επίσημο ύφος λόγου. Να τις αποδώσετε με ύφος πιο ανεπίσημο και οικείο: να καταστεί ανθρώπινος ο άνθρωπος, ατόπημα, να υπερβεί την κρίση, να αποποιηθεί τον ατομικισμό, επιταγή των καιρών. [Πανελλήνιες 2007]

Απάντηση 1

καταστεί:	γίνει
ατόπημα:	λάθος
υπερβεί:	ξεπεράσει
αποποιηθεί:	απαρνηθεί
επιταγή:	καθήκον

Ερώτηση 2

Να αντικαταστήσετε τις παρακάτω λέξεις με λόγιες λέξεις ώστε το ύφος να είναι επίσημο: κάνω το πρόγραμμα, σκέφτομαι, γίνεται έργο, έχει γίνει υπουργός, χαρακτηρίζεται.

Απάντηση 2

κάνω το πρόγραμμα:	υλοποιώ
σκέφτομαι:	συλλογίζομαι
γίνεται έργο:	επιτελείται
έχει γίνει υπουργός:	διατέλεσε
χαρακτηρίζεται:	διακρίνεται για

6. Εντοπίζω στο κείμενο ειδικό λεξιλόγιο

Ερώτηση

Σε ένα κείμενο επιστημονικού λόγου συναντάμε συχνά ένα ειδικό λεξιλόγιο, δηλαδή τους ειδικούς όρους που χρησιμοποιούνται σε μια συγκεκριμένη επιστήμη. Να γράψετε πέντε από αυτούς τους όρους που περιέχονται στο κείμενο που ακολουθεί.

Ένα σημαντικό ποσοστό ευθύνης γι' αυτές τις δραματικές αλλαγές στην καθημερινή ζωή φέρει και η πρόοδος στις λεγόμενες βιοϊατρικές επιστήμες. Η ανακάλυψη της δομής του DNA, πριν από 45 περίπου χρόνια, και η επακόλουθη «έκρηξη γνώσης» στους τομείς της Μοριακής Βιολογίας και της Γενετικής φέρνουν την ανθρωπότητα αντιμέτωπη με μια νέα τάξη πραγμάτων.

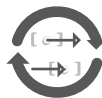
Έχουμε πλέον επιλύσει σε μεγάλο βαθμό το πρόβλημα της στειρότητας με τη χρήση μεθόδων τεχνητής αναπαραγωγής και ταυτόχρονα είμαστε σε θέση να επιλέξουμε το φύλο του παιδιού μας. Η πλήρης χαρτογράφηση του ανθρώπινου γονιδιώματος αλλά και η υφιστάμενη απομόνωση και ο χαρακτηρισμός της λειτουργίας μερικών εκατοντάδων γονιδίων θα οδηγήσουν πιθανότατα στο εγγύς μέλλον στη θεραπεία πολλών ασθενειών. Γενετικά τροποποιημένοι οργανισμοί και τρόφιμα υπόσχονται ότι θα επιλύσουν το πρόβλημα του υποσιτισμού, όμως ταυτόχρονα δημιουργούν τεράστια βιοηθικά προβλήματα. Παράλληλα, η πρόσφατη κλωνοποίηση ζωντανών οργανισμών μπορεί να επιλύσει και αυτή θέματα υποσιτισμού και επάρκειας οργάνων, όμως εγκυμονείται κίνδυνος δημιουργίας γενεών πανομοιότυπων οργανισμών προς εκμετάλλευση και ταυτόχρονα αναδεικνύει επικίνδυνες απόψεις περί δημιουργίας μιας «αρίας φυλής». [Πανελλήνιες 2002]

Απάντηση

- βιοϊατρικές επιστήμες
- ανθρώπινου γονιδιώματος
- κλωνοποίηση
- γονιδίων
- DNA

7. Μετατρέπω την ενεργητική σύνταξη σε παθητική και το αντίστροφο

Ορισμένες φορές ζητείται η μετατροπή της σύνταξης από ενεργητική σε παθητική και το αντίστροφο. Η συνήθης διαδικασία είναι η εξής:

A. Μετατροπή ενεργητικής σύνταξης σε παθητική: τρέπουμε το ρήμα σε παθητική διάθεση, το αντικείμενο γίνεται υποκείμενο και το υποκείμενο γίνεται ποιητικό αίτιο.

B. Μετατροπή παθητικής σύνταξης σε ενεργητική: τρέπουμε το ρήμα σε ενεργητική διάθεση, το ποιητικό αίτιο γίνεται υποκείμενο και το υποκείμενο γίνεται αντικείμενο.

Σημείωση: Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται όταν:

1. Το ενεργητικό ρήμα συμπληρώνεται από δύο αιτιατικές, η μία από τις οποίες είναι κατηγορούμενο της άλλης.

Παράδειγμα: Οι φανατικοί θεωρούν όσους έχουν αντίθετη άποψη εχθρούς τους: Όσοι έχουν αντίθετη άποψη θεωρούνται από τους φανατικούς εχθροί.

2. Το ρήμα είναι ενεργητικό μεταβατικό με κατάληξη -μαι.

Παραδείγματα:

- Οι εχθροί αντιλαμβάνονται το τέχνασμά μας: Το τέχνασμά μας γίνεται αντιληπτό από τους εχθρούς.
- Ο υπουργός δέχτηκε το αίτημά μας: Το αίτημά μας έγινε δεκτό από τον υπουργό.
- Οι ισχυροί εκμεταλλεύονται συνήθως τους ανίσχυρους: Οι ανίσχυροι γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης από τους ισχυρούς.

3. Πρόκειται για λεκτικό σύνολο με γενική υποκειμενική.

Παράδειγμα: Η μάχη του ανθρώπου δεν θα χαθεί: Ο άνθρωπος δεν θα χάσει τη μάχη.

Ερώτηση

Να γράψετε στο τετράδιό σας τα αποσπάσματα που ακολουθούν μετατρέποντας την ενεργητική σύνταξη σε παθητική και το αντίστροφο.

1. Μία πλειάδα από ζωγράφους τοποθετεί τη Θεσσαλονίκη στο υψηλό επίπεδο της σύγχρονης έκφρασης. Μουσικοί προικισμένοι με ταλέντο και μόρφωση πραγματοποιούν τα πιο δύσκολα επιτεύγματα στην τέχνη της συμφωνίας των ήχων.
2. Όλες οι βραδείες μεταβολές που προκαλούνται από την εξέλιξη των ειδών ή από μια προοδευτική μεταβολή του κλίματος, δεν μπορούν να εκθέσουν σε κίνδυνο την ισορροπία ενός ζωτικού χώρου.

Απάντηση

1. Η Θεσσαλονίκη τοποθετείται στο υψηλό επίπεδο της σύγχρονης έκφρασης από μια πλειάδα ζωγράφους. Τα πιο δύσκολα επιτεύγματα στην τέχνη της συμφωνίας των ήχων πραγματοποιούνται από μουσικούς προικισμένους με ταλέντο και μόρφωση.
2. Η ισορροπία ενός ζωτικού χώρου δεν μπορεί να εκτεθεί σε κίνδυνο από όλες τις βραδείες μεταβολές που προκαλεί η εξέλιξη των ειδών ή η προοδευτική μεταβολή του κλίματος.

